

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ**

Матеріали науково-практичної конференції

23-24 червня 2017 року

Харків – 2017

УДК 008(062.552)
ББК 71я431
Т 65

Редакційна колегія:

Л.Г. Омельченко – директор Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, заслужена артистка України

О.Г. Бугайченко – завідувач відділу інноваційних культурних проектів та міжнародного співробітництва Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва

Н.М. Роман – кандидат педагогічних наук, доцент

Адреса редакційної колегії: 61002, Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 62;
Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва.
Тел.+380 (57) 725-12-36

T65 Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасний дискурс щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Матеріали науково-практичної конференції (23-24 червня 2017 року). – Харків, 2017. – 360 с.

Збірка містить тези та доповіді, в яких піднімаються та аналізуються проблеми збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення. Різним аспектам вивчення цих питань було присвячено роботу науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасний дискурс щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини», яка проходила в м. Харкові 23-24 червня 2017 року.

Конференція об'єднала провідних дослідників та діячів культури і мистецтва з різних регіонів України, науковців із інших країн, представників національно-культурних товариств. У ході наукового дискурсу досвідчені вчені простежили й узагальнили інноваційні тенденції збереження елементів нематеріальної культурної спадщини в контексті сучасного мистецтвознавства, культурології, історії, філософії, педагогіки. Під час роботи конференції було обґрунтовано й систематизовано ефективні засоби та шляхи популяризації нематеріальної культурної спадщини. Окремо було визначено перспективи інтеграції традиційної культури в світову культуру та особливості її використання в процесі впровадження стратегії культурної децентралізації.

Для широкого кола дослідників, практиків, а також усіх тих, хто цікавиться нематеріальною культурною спадщиною різних народів світу та перспективами подальшого розвитку й піднесення традиційної культури в умовах глобалізації.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками українською та російською мовами.

УДК 008(062.552)
ББК 71я431
Т 65

ISBN 978-617-7470-68-6

Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва, 2017

6. Мамчур Н. Орнамент східноподільських рушників як сакральний текст / Н.С. Мамчур // Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/1719>.
7. Наніашвілі І. Українська вишивка. Рушники. Вишиванки. Обереги. Вишиваємо хрестиком та гладдю / І.М. Наніашвілі. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2012. – 192 с.
8. Чумарна М. Вишивання долі. Символіка і техніка шитва / М.І. Чумарна. – Львів: Апріорі, 2009. – 88 с.
9. Коваль Т. Художньо-образна функція колористики / Т.С. Коваль // МДУ ім. В.О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf3/25.pdf>.

Д.Ю. Кєпова,
науковий співробітник
1-го науково-експозиційного відділу
Харківського історичного музею
імені М.Ф. Сумцова

ІНТЕРАКТИВНА ЕКСПОЗИЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАНУРЕННЯ ВІДВІДУВАЧІВ В ЕПОХУ

Музей є одним із провідних культурно-просвітницьких закладів, де людина може не лише провести вільну годину свого часу, але й дізнатися для себе щось нове. Та потреби сучасної аудиторії змушують дещо переглядати традиційні форми роботи з відвідувачами та культурний продукт, який пропонується широкому загалу.

Сучасні технології дозволяють розширювати методи роботи зі збереження музейних фондів, їх поповнення за рахунок новітніх інформаційних носіїв та збільшення різноманіття самих експонатів, науково-освітньої роботи та побудови експозиції, що відповідає останнім викликам часу.

Світовий музейний бум лише підтверджує необхідність пошуку українськими музеями нових підходів як у роботі зі своїми відвідувачами безпосередньо, так і через експозицію. Тому активно до традиційних лекцій, екскурсій, факультативів та інших культурних

заходів додають елементи інтерактиву. Що ж собою представляє інтеракція? Конкретного усталеного визначення цього терміну не склалося, але переклад з мови оригіналу досить красномовний, з англійської «*intergestion*» перекладається як «взаємодія». Завдяки поєднанню практики співучасті та традиційних форм роботи з відвідувачами, музей створює якісно новий продукт.

Оскільки центральне місце відводиться музейному предмету, важливо правильно використати його властивості. Серед них, важливими при побудові чи то тимчасової виставки, чи постійної експозиції є:

- інформативність – здатність виступати джерелом інформації (історичної, культурної, суспільно-природничої тощо);
- аттрактивність – здатність завдяки зовнішнім ознакам привертати увагу;
- експресивність – здатність викликати у людини асоціації, емоції, переживання та інші психологічні реакції [4, с. 106].

Вдале використання властивостей музейного предмету додає експозиції привабливості в очах аудиторії. Та, враховуючи сучасні технологічні можливості, створюються музеї, в яких основу «експозиції» складають муляжі, манекени, реконструкції та інші прилади різної форми, розміру й функціонального призначення. Гармонійне поєднання оригінальних експонатів із допоміжними матеріалами та технічними засобами допомагає відвідувачу самостійно скласти загальне враження і власну думку [3, с. 50].

В умовах конкуренції, музею важливо вносити елементи інтерактиву безпосередньо в експозицію. Безперечно специфіка нововведень має орієнтуватися на профіль музею та його ресурси. Зловживання останніми ноу-хау може зіпсувати загальне враження, відволікти від самої проблеми, тому слід дотримуватися певної гармонії в поєднанні аутентичних предметів та сучасних технічних засобів.

Неможливо не відзначити певні переваги інтерактивних технологій. Вони дозволяють зробити видимим те, що неможливо побачити неозброєним оком, імітувати будь-які ситуації, моделювати різні явища, значно розширюють ілюстративний матеріал, створюють позитивний емоційний фон, дозволяють досягнути невллиме, познайомитись з нематеріальною культурою, тобто володіють великою інформативністю, дозволяють проникнути в глибину досліджуваних явищ, забезпечують більшу наочність [1, с. 237].

Завдяки сучасним технологічним можливостям, все частіше зустрічається інтерактивна модель музейної експозиції або просто

«інтерактивна експозиція», яка будується за принципом діалогу. Відвідувач не просто споглядає, але й активно взаємодіє з оточуючим середовищем, експонатами, іноді використовуються елементи гри.

У музеях по всьому світу існує маса прикладів вдалого застосування технологічних можливостей, подібні «інтерактивні експозиції» користуються широкою популярністю і відзначаються високим ступенем атрактивності. Яскравим прикладом у даній галузі є досвід польських музеїв.

Організатори Музею Варшавського повстання з самого початку зуміли залучити громадськість до створення своєрідного спільного меморіалу. Велика кількість речей, у подальшому експонатів, була принесена простими мешканцями, записані спогади очевидців та їх нащадків, а екскурсії мають можливість проводити не лише працівники музею, але і прості волонтери. Сам музей представляє собою реконструкцію частини Варшави 1944 року і влаштований ніби багатоступінчастий квест. «Стоять старі телефони, за якими можна поговорити з ветеранами повстання (вірніше, послухати запис). В стіні мідні окуляри, припавши до яких можна подивитися хроніку, побачити, як це було... Йдеш по справжній бруківці старого міста, по каменях, на які лилася кров. Навколо цілі віртуальні вулиці і реальна музика, реальні оголошення, накази, листівки. Вдивляєшся в обличчя, чуєш вибухи, читаєш рядки документів. Висять відривні календарі, які можна забирати з собою та лишати на згадку; відриваєш листок, а на ньому хроніка цього дня серпня або вересня 1944 року. Спускаєшся в канали міської каналізації, через які йшли останні повсталі» [5]. Працівникам музею в цілому вдалося створити відповідну атмосферу, наблизити сучасних людей до трагічних подій буремного минулого. У буквальному сенсі дали можливість доторкнутися до епохи.

Іншим за профілем, але не менш показовим, є Будинок Музики у Відні, Австрія. Це музей із категорії «все можна чіпати», хоч перший поверх найбільш консервативна його частина, в якій розміщена традиційна експозиція. Поверхом вище розташовується «Соносфера» – колекція всього, що коли-небудь чула людина: стукіт друкарської машинки, внутрішньоутробні звуки, шелест листя, звуки музичних інструментів, шум міста, хрипіння і т. д. Відвідувач має можливість самостійно проекспериментувати зі звуком за допомогою інтерактивних стендів. Третій поверх зайнятий класиками, такі як Бетховен, Шуберт, Штраус, і аби відвідувач не встиг відчувати нудьги, він і сам може зробити власне оркестрове аранжування, написати назву

опери чи спробувати себе в якості диригента в спеціальній інтерактивній кімнаті. І на останок лишаються «звуки майбутнього», без звичних інструментів і мелодій. Замість них представлені нові музичні технології. Родзинкою останнього поверху є інтерактивні стіни, що реагують на рух рук і відтворюють при цьому незвичайну музику. Музику тільки вашого тіла [2].

Існує безліч інших не менш цікавих та яскравих прикладів інтерактивних експозицій та музеїв в цілому. Їхній досвід наочно демонструє ефективність введення в музейний простір сучасних форм і методів роботи.

Сьогодні українські музеї поступово відкривають для себе нові горизонти в цій царині, впроваджують технологічні інновації, модернізують власні експозиції. Найяскравіше інтерактивність проявляється у роботі з відвідувачами, де працівники, власними силами, без витрат на складне та дороге обладнання, створюють відповідну атмосферу, залучають громадськість до побудови нової або внесення змін у вже існуючі експозиції.

Не лишається осторонь і Харківський історичний музей імені М.Ф. Сумцова. Активно проводиться робота над аудіогідом. У світі ця практика досить розповсюджена і є одним із методів взаємодії людини з експонатом в «інтерактивній експозиції». Аудіогід може допомогти поодиноким відвідувачам уважно і без поспіху ознайомитися з представленою колекцією, прослухати аудіо файл, якщо необхідно, не один раз, уважно прочитати статтю про предмет. Завдяки цьому у відвідувача з'являється певна свобода дій. Він може сам обрати маршрут знайомства з експозицією і переходити від одного експоната до іншого за власним бажанням не дотримуючись визначеного екскурсоводом маршруту. Експонати, які не зацікавили його, відвідувач може пропустити, а біля інших може затриматися довше. Ця форма взаємодії поки що має свої недоліки, адже не кожна людина, що відвідує музеї має відповідну техніку для використання QR-кодів.

Ще одним кроком на шляху «відкриття» музею для громадськості стала участь, у минулому 2016 році, в гранті за підтримки Goethe institute в рамках проекту «Культ чи культура: розвиток учасницьких практик у музеї». Це перший партисипаційний проект, в якому брав участь ХІМ у співучасті з Муніципальною галереєю, Обласним організаційно-методичним центром культури і мистецтва, ГО «Харківська платформа розвитку культури і туризму», а також Ukrainian Fashion Educational Group. «Харківський трельяж: люди, культура, одяг», таку назву отримав проект, передбачав створення трьох

тематичних виставок, дві з яких розміщувалися в Історичному музеї. Головною темою стала харківська мультикультурність, місцевий колорит, культура, регіональні особливості, і те, як це відбилося в зовнішньому вигляді містян упродовж XIX, XX та XXI століть.

Окремо зупинимося на виставці «Культура в деталях. Модні етюди XIX – поч. XX ст.», що розміщувалася у вже існуючій експозиції «Харків. Історичні етюди. XIX ст.». Під час реекспозиції було створено 4 тематичні інтер'єри, в яких поетапно проілюстровано модні віяння від початку XIX до початку XX ст.. Організатори запропонували відвідувачам самостійно пройти шляхом «перетворень», отримати інформацію без допомоги екскурсовода, а також взяти участь у грі. Для цього було створено буклет, в якому містилася інформація щодо кожного з інтер'єрів, схема маршруту експозицією, зображення експонатів, ребус та правила гри. У кожному з інтер'єрів розміщувався «ключовий» предмет, який характеризував відповідний етап, та своєрідна візитка до нього. Усього було передбачено 5 візитних карток: «Мереживо ручної роботи», «Клок жіночий», «Ширма японська», «Мантілья мереживна», та остання відкрита візитка з місцем для коментарів учасника гри, які мали лишитися в якості рефлексії. Для наочності на підлозі маршрут був продубльований.

Усього було надруковано 100 буклетів та 25 візитних карток кожного різновиду. Виставка пропрацювала більше трьох місяців і за цей час всі буклети «розійшлися». Стосовно візитних карток, то з першого інтер'єру не лишилося жодної, з другого – 4, третього – 12, із четвертого – 20, і остання п'ята, відмічена на карті – 2. З цього можна зробити висновок, що для відвідувачів ідея лишилася не зрозумілою, як і взаємозв'язок буклету та візитних карток. Ще одним фактором стало те, що відвідувач не звик «торкатися» експонатів, адже, традиційно для українських музеїв, у експозиції руками чіпати нічого не можна. Слід відзначити, що жодної п'ятої візитки з коментарями відвідувачів не лишилося, лише декілька записів у книзі відгуків. Тобто, головного зворотного зв'язку не було отримано.

Аналізуючи отриманий досвід, одразу окреслюються напрями роботи в яких ХІМ слід рухатися далі. По-перше, поступове введення в музейний простір елементів «інтерактивної експозиції», тобто створення умов для відвідувачів коли вони мають змогу без участі екскурсовода і без заборони збоку наглядачів «доторкнутися» до виставки. Це може бути друкований матеріал: аплікації, сторінки з календарів, різноманітні наклейки, репродукції, частини головоломок

тощо. По-друге, створення музейного путівника по експозиціям, в якому б містилася інформація про кожну виставку, про ключові експонати та їх легенди.

Важливо створити для відвідувачів відповідну атмосферу, досягти ефекту занурення в епоху. Адже історичні артефакти не лише транслюють матеріальну культуру, але й несуть у собі відлуння культурної спадщини пращурів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бискалеев А.А. Интерактивные формы взаимодействия с посетителями как современные тенденции развития музея / А.А. Бискалеев // Молодой ученый. – 2016. – № 22 (126) – С. 236-238.
 2. Векшина А. 5 интерактивных европейских музеев, которые стоит посетить прямо сей час [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://urbanurban.ru/blog/design/679/-interaktivnykh-evropeyskikh-muzeev-kotorye-stoit-posetit-priamo-seychas>
 3. Гиль А.Ю. Изменения в деятельности музеев с учетом тенденции развития современного общества / А. Ю. Гиль // Вестник Томского государственного университета. – 2012. – № 364. – С. 49-53.
 4. Петрович В. Музейна педагогіка і музейна комунікація: форми взаємодії / В. Петрович // Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Музейна педагогіка. Теорія і практика. – 2013. – Вип. 5 – С. 106-108.
 5. Трофименко Т.М. Дні в музеї. Досвід Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mediaport.ua/dni-v-muzeyi-dosvid-polshchi>
-